

DEVLET, MAKBUL GENÇLER VE GENÇ KADINLAR BAĞLAMINDA KIZLI-ERKEKLİ EV MESELESİ

Begüm Uzun

Başbakan Erdoğan'ın geçtiğimiz kasım ayında, kızlı-erkekli öğrenci evlerine dair 'endişelerini' paylaşmasının ardından, kızlı-erkekli ev meselesi günlerce ülke gündemini meşgul etti. Bu yazıda, kamuoyunda farklı eksenlerde tartışılan Başbakan'ın kızlı-erkekli ev çıkışının, toplumsal bir kategori olarak gençleri ve de özelde genç kadınları hedef alma hâline dikkat çekiliyor. Kızlı-erkekli ev meselesinin 'yaşam tarzına müdahalenin' ötesinde, genç kadın bedenini ve cinselliğini denetlemeye yönelik bir hamle olduğu vurgulanarak, bu müdahaleyi benzer devlet müdahalelerinin yakın tarihine referansla düşünmeye davet ediyor. Dolayısıyla, Türkiye'de devletin gençler üzerinde tahakküm kurma biçimlerinden birinin, 'ahlaken makbul gençler' yetiştirme gayreti olduğu ve bu alandaki pek çok devlet müdahalesinin genç kadınların bedeni ve cinselliğini kontrol etmek üzerinden şekillendiği iddia ediliyor. Bu iddia, kızlı-erkekli ev tartışmasını merkeze alarak, yakın dönemdeki eğitim ve gençlik politikaları ile devlet elitlerinin ilgili söylemlerinden örneklerle tartışılıyor.

Başbakan Erdoğan'ın, geçtiğimiz kasım ayı başlarında partisinin Kızılcaham kampında söylediği ve sonrasında medyaya da aksettirdiği "Kız-erkek öğrenci aynı evde kalmaz. Muhafazakar demokrat yapımıza bu ters. Talimatını verdik, denetimi yapılacak"¹ sözleri ülke gündemini fazlasıyla meşgul etmişti. Gazete ve televizyonlarda günlerce tartışma konusu olan mevzu, zaman zaman öfkeli bazen de mizah yoluyla yapılan tartışmalarla sosyal medyanın da haftalarca gündeminde kaldı. Kamuoyunda farklı açılardan tartışılan Başbakan'ın kızlı-erkekli ev çıkışının bir toplumsal kategori olarak gençleri ve de özelde genç kadınları hedef alma hâli üzerine ise daha çok düşünmek gerekiyor.

Başbakanın kızlı-erkekli ev çıkışı, kamuoyunda ağırlıklı olarak üç farklı tepkiye neden oldu. İlki, "Başbakan bunu niye yapıyor?" sorusuna dair bitmek bilmeyen tartışmalar. Eleştirel olarak yanıtlanması elzem olan bu soru, siyasi rasyonalite eksenli yanıt arama çabalarıyla tüketildi bir bakıma. Sorunun yanıtı, "Başbakan, politik gelişmelerle kayganlaşan parti tabanını, muhafazakârlık dozunu artırarak konsolide etmeye çalışıyor" ya da "Esas gündemi gölgelemek için yeni gündem yaratma çabaları bunlar" şeklindeki -kürtaj demeci sonrası da sıkça tekrarlanan- naif ve aslında belli belirsiz bir iyimserlik de içeren reel politik analizlerle gölgelenmiş oldu. İkinci tepki, hem hükümet karşıtı çevreler hem de Başbakan'ın sözlerine temkinli yaklaşan hükümete yakın kesimler tarafından dile getirildi. Bu eleştiriler, Başbakan'ın

sözlerinin “yaşam tarzına/özel hayata müdahale” olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve liberal bir analizle böyle bir müdahalenin kabul edilemez olduğunu vurguladılar. Son olarak, bazı kesimler de mevzunun hukuki yönüne dikkat çektiler. Kızlı-erkekli evlere yönelik denetimlerin mevcut hukuki düzenlemeler çerçevesinde zaten mümkün olamayacağı ve bunun hukuk ihlallerine neden olacağı dillendirildi. Tüm bu tepkilerde haklılık payı olmasına rağmen meselenin çok daha karmaşık ve çetrefilli olduğu aşikâr. Mevcut tepkilere yapılan feminist müdahale ise çok anlamlıydı. Feminist analizlerin bir kısmı, Başbakan’ın kızlı-erkekli ev demecinin özel hayata müdahalenin ötesine geçen eril bir müdahale biçimi olduğuna ve esas hedefin kadın bedeni ve cinselliği olduğuna dikkat çektiler². Bu noktada, kızlı-erkekli ev meselesine dair eleştirel bir yaklaşımın, iktidarın ‘(genç) kadın bedeni ve cinselliğini denetleme arzusuna’ dikkat çeken feminist eleştiriyi merkeze alması ve bu alandaki devlet müdahalelerinin kızlı-erkekli ev çıkışının ötesindeki yakın tarihini de yok saymaması gerekiyor³. Dolayısıyla, Başbakan’ın sözlerini, ‘muhafazakâr-İslamcı’ bir hükümetin cinsiyetçiliği olarak görmenin ötesinde, Türkiye’de devletin, gençleri ıslah edip arzu ettiği vatandaşlar olarak kurgulama tarihi içine yerleştirmek daha anlamlı.

Bu yazıda, devletin dönemden döneme farklılık gösteren ‘makbul genç vatandaş’⁴ kurgusunun, hemen her daim gençleri ahlaken disiplin etme gayretini barındırdığını ve bu alandaki müdahalelerin genç kadınların bedenini ve cinselliğini kontrol etmek üzerinden şekillendiğini iddia ediyorum. Devletin genç kadınların cinselliğine dair korkusu (ve fantezileri!), ‘ahlaken makbul genç’ ile ‘patriarkal devletin ve ailenin bekasına tehdit yaratan genç’ ayrımını keskinleştirerek eğitim ve gençlik politikaları ve devlet elitlerinin söylemlerinde somutlaşan pek çok müdahale biçimi ortaya çıkardı. Bu yazıda, bu müdahalelerin yakın dönemdeki tezahürlerine değinerek, devletin gençlik üzerinde iktidar kurma amaçlı bu müdahalelerinin sistematik cinsiyetçiliğine dikkat çekmeyi umuyorum.

Muhalefetin kızlı-erkekli ev meselesiyle imtihanı!

Başbakan’ın ‘karmakarışık’ işlerin döndüğünü iddia ettiği öğrenci evlerine yönelik, sözde anne-babalardan gelen ‘devlet nerede’ feryadına ‘devletin burada’ olduğunu göstermek için müdahalenin gerekli olduğunu açıklamasının ardından⁵, muhalefet partilerinin demeçleri de gecikmeden geldi. Ancak muhalefetin aldığı tavır, Başbakan’ın sözlerini ‘yaşam tarzına müdahale’ çerçevesinde değerlendirmenin bile uzağında kaldı. Muhalefet liderleri, devletin gençler üzerinde tahakküm kurma gayretlerini meşrulaştıran sözler sarf ederken, bu gayretlerin patriarkal tezahürlerini de yeniden üretmiş oldular. Ana muhalefet partisi lideri Kılıçdaroğlu,

Başbakan'ın kendilerine yönelik bu tuzağına düşmeyeceklerini ve CHP'nin de zaten kız ve erkek öğrencilerin aynı evlerde kalmalarını desteklemediğini açıkladı⁶. Kılıçdaroğlu, pek çok kesimde hayal kırıklığı yaratan bu açıklamasıyla toplumun sözde muhafazakâr talep ve reflekslerine sahip çıkıyor, makbul gençliğe işaret etmekle yetinmeyip makbul genci, Başbakan gibi cinsiyetçi olarak tahayyül etmeye devam ediyordu.

Muhalefetin bu eril dili, MHP Genel Başkanı Bahçeli'nin açıklamasına da sirayet etti. Bahçeli, Türk gençliğinin ahlaklı ve şuurlu olduğunu ve zaten hiçbir ailenin çocuklarının ahlaksız ilişkiler içine girmesine razı olmayacağını söyleyerek, kızlı-erkekli öğrenci evini çarpık bir ilişki biçimi olarak tanımladı. Bahçeli'ye göre ahlaklı Türk gençleri zaten böyle evlerde yaşamıyordu⁷. Bahçeli'nin demecinde direkt ifadesini bulan 'ahlaklı genç', gençler üzerinde iktidar kurma çabalarının AKP'nin söylemi ve müdahaleleriyle sınırlı olmadığını ve devletin kendisine tarihsel olarak atfettiği 'babalık misyonu' ile şekillenen sistematik bir 'devlet refleksi' hâline geldiğinin önemli işaretleri. Bu noktada, Bekir Bozdağ'ın kızlı-erkekli evlere yapılacak olası bir denetimin, Anayasa'nın devlete, gençleri her türlü kötü alışkanlıktan(!) koruma yetkisi veren 58. maddesine dayanarak yapılabileceğine ve bu yöndeki bir tedbirin yaşam tarzına müdahale olarak nitelendirilemeyeceğine dair açıklaması çok manidar⁸. Bozdağ'ın olası ev denetimlerini meşrulaştırmak için kullandığı bu maddenin, 1982 Anayasası'ndan miras kaldığını ve darbe sonrası askeri-bürokratik elitin 'toplumsal düzene ve devletin bekasına tehdit yaratmayan gençler' yetiştirme hevesinin bir yansıması olduğunu da hatırlayalım.

Başbakan'ın sözlerine, devletin bu tarz müdahalelerinin meşru olmadığı vurgusuyla verilen tepkiler ise BDP ve HDP tarafından dile getirildi. BDP Grup Başkanvekili İdris Baluken, Başbakan'ın açıklamalarının özel hayatın dokunulmazlığı ve bireylerin özgürlüğüne dair mevcut yasal mevzuatları hiçe saydığını ifade etti⁹. HDP Eşbaşkanları Tuncel ve Kürkçü ise öğrencilerin devletin malı olmadığını, 18 yaşını dolduran bireylerin yaşam hakkında kendi kararlarını verebileceklerini ve zaten hiçbir ailenin de çocuğunu Başbakan'ın ahlaki ve dinsel tercihlerine emanet etmediğini vurguladılar¹⁰. BDP ve HDP kanadından gelen bu demeçler, hükümetin kendi ahlak anlayışını dayatmasına dair daha güçlü bir eleştiri barındırsa da kızlı-erkekli ev tartışmasının 'yaşam tarzına müdahale' ve 'kişisel özgürlüklerin ihlali' eksenleri dışında, genç kadınların bedenleri ve cinselliklerini hedef alan cinsiyetçi bir müdahale biçimi olduğunun altını çizmekte yetersiz kaldılar.

Muhalefet kanadının ortaklaştığı konulardan biri de hükümetin kızlı-erkekli evleri gündeme getirmek yerine, üniversite öğrencilerinin barınma sorunlarına çözüm bulması gerektiğini

dillendirmek oldu. Devletin öğrencilerin barınma hakkı için gereken düzenlemeleri yapmasını talep etmenin neresi kötü denebilir. Sorunlu olan, Yurtkur'un 'kız' yurtlarındaki ayrımcı uygulamaların hiç tartışmaya açılmaması. Genç kadınların akşamları yurtlara erkeklere göre daha erken saatte dönmelerine dair düzenlemelerin yanı sıra, herhangi bir sebepten yurda gidemedikleri her günün kaydının tutulup ailelerin resmi evrakla bilgilendirilmesi yıllardır yürürlükte olan cinsiyetçi uygulamalardan sadece birkaçı. Dolayısıyla, devlet okullar, öğrenci yurtları, yetiştirme yurtları gibi gençlere hizmet verdiği hemen her kurumda, sosyal haklar ve bireysel özgürlükler temelli olması gereken sosyal devlet olma vasfını, kendine atfettiği 'babalık' misyonu ile ikame ederek, gençlerin gündelik hayatını makbul gördüğü şekillerde düzenlemekten çekinmiyor. Daha da vahim olan, bu düzenlemelerin sözde toplumsal ahlak ve değerler bahane edilerek çokça genç kadınları disipline etmek şeklinde şekillenmesi. Üniversite öğrencisi genç bir kadın olarak devletin yurtlarında barınma hakkınızı kullanmak istediğinizde, geride bıraktığınız ailenin denetiminden bazen çok daha şiddetli olan, devletin ahlak bekçiliği altına girmeyi göze almanız gerekiyor. Bu nedenle, muhalefet partilerinin, "Hükümet daha çok yurt açsın" derken devlet yurtlarındaki ayrımcı uygulamaları hiç mevzubahis etmemeleri, hükümetin gençlere yönelik cinsiyetçi ahlakçılığını derinleştirmenin ötesine geçemiyor.

AKP'nin 'Ahlaklı Nesil' Projesi: Gençlik Politikaları ve Genç Kadınlar

Kızlı-erkekli ev tartışması, genç kadınların bedenleri ve cinselliklerini hedef alan ve en az kızlı-erkekli ev mevzusu kadar vahim olan diğer hükümet açıklamalarını unutturdu bizlere. 2011 yılında Başbakan, Konya mitingi sırasında Hopa'daki polis şiddetini protesto etmek için tank üzerine çıkan ve polis müdahalesi yüzünden kalçası kırılan Dilşat Aktaş'tan bahsederken "O kadın, kız mıdır kadın mıdır?"¹¹ diyerek, devlete başkaldırdığından halihazırda 'tehlikeli' addettiği bir genç kadını, bakire de olmayabileceğini ima ederek özenle 'ahlaken makbul gençlerden' ayırıyordu. Bir de tabii öpüşen gençler mevzusu var. Ankara Metrosu'nda yolcuların ahlak kurallarına uygun davranmaları yönünde bir anons yapılmasını protesto edenler, bir öpüşme eylemi gerçekleştirmişti. Bu olaylar karşısında fikri sorulan Erdoğan "Hiçbir anne-baba kızının erkeklerin kucağına oturmasını görmek istemez" diye cevap vermişti¹². Bu durumda, 'günahı' paylaşan erkekler için pek sorun yok gibi. Anne-babaların genç erkeklerin cinselliklerini kamusal bir ortamda yaşama çabalarına sempatiyle baktığını ya da Başbakan aksini söylemediğinden bakabileceğini varsayabiliriz bu durumda! Bir de tabii, genç kadınların bedenlerini disipline etmeye dair 'devlet sorumluluğunu' ima eden bu açıklamaların, hemen her seferinde aileye de sorumluluk yükleyerek 'ahlaklı gençler' yaratma projesinde devletin yükünün(!) aileyle paylaşılmaya çalışılması da önemli. Böylece genç kadınlar hem devletin hem

de ailenin ataerkil müdahalelerinin kısılcacında denetim altına alınırken, sürekli bir korku ve suçluluk duygusuna da maruz bırakılmış oluyor. Eski Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım benzer mevzulara daha önceden değinmişti zaten. Boğaziçi Üniversitesi'nin meşhur yeşil alanında kızlı-erkekli oturan gençleri zamanında gözlemleme fırsatı bulan Yıldırım, o ortamda yoldan çıkacağını düşünüp Boğaziçi'nde okumaktan vazgeçtiğini açıklamıştı¹³. Makbul gencin ahlaki mizacı öncelikli olarak karşı cins(iyet)le ilişkiler üzerinden kurgulanmakla kalmıyor, bu kurgu çok alenen cinsiyetçi olarak yapılıyordu. Genç kadınların (hâşâ kızların!) erkekleri baştan çıkararak uygunsuz tavırlarına karşı, genç erkekler gereken önlemleri almalı, ortamdan hemen uzaklaşmalıydı! Hükümet erkânının pek çok benzer açıklaması da anımsanabilir şüphesiz. Ancak keşke hükümetten gelen bu tarz müdahaleler, 'söylemsel' kalsaydı da bizler de her birine muhtelif hadiseler olarak yaklaşıp 'zaten gündem değiştirmeye çalışıyorlar, endişelenmeye gerek yok' diye kendimizi oyalayabilseydik.

2011 yılındaki kuruluşunun ardından, Gençlik ve Spor Bakanlığı, gençlere sağlanan hizmetlerin bir kısmında 'ahlaklı bir nesil' yetiştirme tahayyülünü kurumsallaştırmak adına pek çok yeni uygulama başlattı. Bakanlığın ilk icraatlarından biri, uzun süredir üniversite öğrencileri için düzenlenen Gençlik Kampları'nı kız ve erkek öğrenciler için ayrı dönemlerde düzenlemek oldu. Benzer bir uygulama, Bakanlığın yeni projelerinden olan Gençlik Treni'nde yapıldı. Tren seyahatine katılan gençlerin, geceleri yataklı vagonlarda geçirmesi nedeniyle ciddi endişeler taşıdığını anlatan Eski Gençlik ve Spor Bakanı Suat Kılıç, uzmanlar ve velilerle yaptıkları toplantılar sonrası kız ve erkek katılımcılar için farklı programlar düzenlemeye karar verdiklerini söylüyordu¹⁴. 19-29 yaş arasındaki gençlerin katılımına açık olan bir gençlik programına dair velilerden(!) görüş alınmış olması yetmezmiş gibi, kadın ve erkeklerin geceyi yan yana vagonlarda geçirme ihtimalleri bile Bakanlığın korkutmuş, müdahale gecikmemişti. Suat Kılıç, ailelerin mevcut uygulamadan ne kadar memnun olduklarını vurgulayıp dururken, gençlere yönelik projelerde kız ve erkeklere ayrı hizmet vermenin gençlerin duygusal ve psikolojik gelişimi için devletin bir mesuliyeti olduğunu hevesle anlattı. Merkezi sınav sistemi, okullardaki altyapı eksiklikleri, eğitim hakkına erişimdeki eşitsizlikler ve genç işsizliği gibi gençlerin duygusal ve psikolojik gelişiminde büyük yaralar açan pek çok soruna gözlerini kapayan devletin, mevzu genç kadın-erkek ilişkilerine gelince sorumluluk duygusunu hatırlayıvermesi bir yana, bu alandaki müdahalelerin her seferinde genç kadınların bedenlerini denetleme isteğiyle şekillenmesi, devletin gençlik politikalarına sinen tahakküm kurma gayretini ve sistematik cinsiyetçiliği gözler önüne seriyor.

Kamuoyunda yakın zamanda tartışılan bir başka Bakanlık icraatı da karma yurtların ayrılma projesi oldu. Karma yurt hadisesi de yanlış anlaşılmalı. Yurtkur'a bağlı öğrenci yurtlarının yaklaşık yüzde 30'u karma yurt statüsündeydi¹⁵, bu yurtlarda da karma bir barınmadan ziyade yatakhanelerin ayrı kat ya da binalarda bulunması ve ancak sosyal alanların kadın ve erkeklerin ortak kullanımına açık olması söz konusuydu. Yakın zamanda bu 'karma' yurtların pek çoğu kız ve erkek yurtları olarak ayrıldı. 'Kız' öğrencileri yeni binalara taşıyarak onlara pozitif ayrımcılık yaptıklarını savunan yetkililer, bu kararı almalarındaki en önemli motivasyonun kız öğrencilerden gelen 'üstlerini değiştirmek zorunda kalmadan yemekhaneye rahatça inebilme talebi' olduğunu söylediler¹⁶. Kadınların, kişisel tercihleri doğrultusunda ya da çeşitli toplumsal ortamlarda kadın dayanışmaları kurmak adına, bazı kamusal mekânlarda erkeklerden ayrı olma talepleri mutlaka dikkate alınmalı. Ancak 'karma yurt' meselesinde erkeklerden ayrı olma talebini dillendirmeyen genç kadınların kişisel tercihlerini yok saymak da oldukça sorunlu. Bu nedenle hükümetin bu icraatları, gençlerin duygusal ve psikolojik gelişimiyle pek yakından ilgilenen devletin, bu gelişimin sınırlarını tarihsel olarak kadın-erkek ilişkilerine referansla kurgulamasının ve temelde genç kadınların cinselliklerine dair duyulan korkuya (ya da fantezilere!) dayalı müdahalelerle var etmeye çalışmasının tipik bir yansıması. Lakin genç kadınların bedenlerine ve cinselliklerine yönelik devlet müdahalelerinin AKP-öncesi (yakın) tarihi de gayet vahim.

1990'larda devlet ve genç kadınlar

AKP'nin hem söylemsel olarak hem de kurumsallaştırmaya çalıştığı gençlik politikaları ile gençlere yönelik toplum mühendisliği çabaları ve bu alandaki müdahalelerin önemli bir kısmının genç kadınların bedenleri ve cinselliklerini denetim arzusuyla şekillenmesi, yakın tarihteki benzer müdahaleleri daha az tartışmamıza engel olmamalı. Lakin 1990'lar boyunca bu tarz müdahalelerin pek çok başka ve hatta daha aşırı örneklerinden bahsetmek mümkün. Dolayısıyla mevzubahis olan, patriarkal devletin genç kadınları disipline etme hevesinin tarihsel sürekliliği ve bu durumun, muhafazakâr-İslamcı bir hükümetin kadın düşmanlığı/korkusundan çok daha önceleri hayatlarımızın parçası hâline gelmesi. 2001 yılına dönelim mesela ve Sağlık Bakanlığı'nın çoktan hafızalarımızdan silinen icraatlarından birini hatırlayalım. Sağlık meslek liselerinin yeniden açılmasının hemen ardından, Sağlık Bakanlığı, Sağlık Meslek Liseleri Ödül ve Disiplin Yönetmeliği'ni de yeniden düzenledi. Eski Yönetmelik'teki "Arkadaşlarının ya da bir başkasının iffet ve namusuna tecavüz etmek ya da iffetsizliği sabit olmak" şeklindeki halihazırda çok tartışmalı olan hüküm, "Fuhuş yapmak ya da cinsel ilişkiye girmiş olduğu tespit edilmiş olmak" şeklinde değiştirildi¹⁷. Fuhuş yaptığı ya da cinsel ilişkiye girdiği 'tespit' edilen öğrencilerin

ise sağlık meslek liselerinden atılmakla kalmayıp Bakanlıklara bağlı örgün eğitim kurumlarının hiçbirine alınmayacakları hükme bağlandı. Sağlık meslek liselerinde ağırlıklı olarak kadın öğrencilerin olması bir yana¹⁸, disiplin yönetmeliğinin daha çok kadınlarla özdeşleştirilen ‘fuhuş’ hadisesine vurgu yapması da müdahalede esas hedefin ‘genç kadınların ahlakını’ denetlemek olduğunu açıkça ortaya koyuyor. İffetsiz davranışların belirlenmesinin okul yöneticilerinin takdirine bırakılarak, uygulanan cezanın kadın öğrencileri okuldan uzaklaştırmakla kalmayıp eğitim haklarını ellerinden tamamen alacak şekilde genişletilmesi de devletin genç kadınların bedenleri üzerinde tahakküm kurma çabalarının en vahim etkilerinden biri. Yönetmelikte yer alan ‘cinsel ilişkiye girdiği tespit edilmiş’ olmak ibaresi ise 1990’lar boyunca çok tartışılan bekâret kontrolleri uygulamasını anımsatması ve bu kontrollere yeniden kapı açması açısından çok tehlikeli.

Devlet kurumlarında barınan ya da eğitim gören genç kadınlara yönelik bekâret kontrolleri, intihar vakaları ile gündeme gelerek kamuoyunda uzun süre tartışılmıştı¹⁹. 1992 yılının *Cumhuriyet* gazetesinde manşetten verilen bir haber, lise öğrencisi G.’nin bekâret kontrolüne gönderilmemek için evden kaçıp intihar etmesinin trajik ayrıntılarını aktardı. Habere göre, okuduğu lisenin müdürü, G.’nin babasını okula çağırması, kızının devamsızlığının çok olduğunu ve erkeklerle görüştüğünü düşündüğünü aktararak, G.’nin bakire olmayabileceğini ve ailenin bekâret kontrolü yaptırmasının iyi olabileceğini söylemişti. Konuşmayı kapının ardından dinleyen G., bekâret kontrolü korkusuyla evden kaçmış, cesedi bir hafta sonra uçurum kenarında bulunmuştu. Haberin en korkunç detayı ise, babanın kızının ölü bedenine bekâret kontrolü yaptırdığı iddiası²⁰. 1997 yılındaki başka bir hadise de Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı İstanbul Bahçelievler Yurdu’nda yaşandı. Yurttan kaçtıkları için yurt yönetimi tarafından bekâret kontrolüne gönderilmek istenen 12-17 yaş arasındaki altı genç kadın, fare zehiri içerek toplu intihara kalkıştı. Bekâret kontrolüne zorlanmaya tepki göstererek intihara kalkışan genç kadınlar, polis müdahalesiyle son anda kurtarılmıştı²¹.

İntihar vakaları nedeniyle çok tartışılmaya başlanan bekâret kontrolleri, feminist örgütlerin devlet tarafından bekâret kontrolü yapılmasına son verilmesi yönündeki etkin kampanyalarıyla da gündemdeyken, 1997 yılında dönemin Kadından Sorumlu Devlet Bakanı Işıl Saygın’ın verdiği bir röportaj pek çok kesimi dehşete düşürecekti. Bir ‘kadın’ bakan olmasına rağmen Saygın, devletin en eril diliyle konuşuyor ve genç kadınlara devlet tarafından uygulanan bekâret kontrollerinin kaldırılmasına karşı olduğunu açıklıyordu. Saygın’a göre bekâret kontrolleri, örf, âdet ve geleneklerimizi korumanın ve kızları ‘terbiye’ etmenin etkin araçlarındandı. “Üç-beş kız intihar etmiş çok mu?” diyecek kadar ileri giden Saygın, terbiye kazandırmanın ve toplumun

değer yargılarını ayakta tutmanın her şeyden daha önemli olduğunu aktarıyordu²². Kadınların cinselliğini ciddi takıntı hâline getiren devletin, kurumlarında barınan ya da okuyan genç kadınları ‘terbiye’ etme mekanizmalarından biri olarak bekâret kontrollerine başvurması, ‘makbul gençler’ yetiştirme projesinde genç kadınların bedenlerini doğrudan bir müdahale alanı hâline getiriyordu. Milli Eğitim Bakanlığı Ödül ve Disiplin Yönetmeliği’nde yer alan ‘iffetsizlik’ ibaresine dayanarak, okul müdürlerine bekâret kontrolü yetkisi veren bu uygulama 1999 yılına kadar yürürlükte kalacaktı ²³.

Gençlerin duygusal gelişimindeki mesuliyetini her daim hatırlayan devletin, bu gelişimin makbul hâlini kurgularken, sürekli cinsiyetler arası ilişkilere referansla hareket etmesi de yeni bir durum değil. Genç kadın ve erkekler arası duygusal münasebetler ve bunların kadınlar için getireceği olası tehlikeler, devlet erkânının söylemlerine daha önce de sirayet etti. 1990 yılında, ANAP hükümetinde Aileden Sorumlu Devlet Bakanı olan Cemil Çiçek’in, “Flört, fahişelikten farksız”²⁴, “sonuçta bunda hep kadın zararlı çıkıyor”²⁵ demeci yakın zamana kadar gündemde kalmıştı. Gençlerin devletin arzuladığı bir ahlaki mizaca sahip olmasının önündeki en önemli engellerden biri flörtleşmek addedilirken, bir taraftan flörtün kadınlara vereceği duygusal ve bedensel zarara vurgu yapıp diğer taraftan da flörtü fahişelikle bir tutmak ise oldukça tehlikeli bir ironi yaratıyor. Cemil Çiçek’in bu sözleri, devletin genç kadınlar üzerindeki tahakküm çabalarının karakterini özetlemesi açısından anlamlı. Genç kadınlar(ın bedenleri ve cinsellikleri), devletin ‘makbul genç vatandaş’ tahayyülünü sekteye uğratacak ‘tehlikeli öteki’ hâlini alırken, bu tehlikenin bertaraf edilmesinin en önemli mekanizması ise patriarkal devletin, genç kadın bedenlerini meşru gördüğü her şekilde bir müdahale alanı olarak kurgulamasını beraberinde getiriyor. Bu tarz müdahalelerin, devlet elitlerinin söylemleriyle sınırlı olmadığı ve devlet bürokrasinin alt kademelerine kadar nüfuz ettiği de pek çoğumuzun ortaokul ve lise yılları deneyimlerinde saklı aslında. Nitekim, lise ikinci sınıfta, bir‘flörtüm’ olduğundan ve de okul sınırları içinde alenen flörtleşme ‘hatasına’ düştüğümünden, müdür odasında maruz kaldığım uzunca söylevin travmasını atlatmak hayli uzun sürmüştü. Bir de tabii ki okul üniformasının etek boyu konusundaki kurallara etek kıvrarak gösterdiğimiz pasif direnişe karşı bitmek bilmeyen kontroller var. Örgün eğitim kurumlarında yazılı olan ya da olmayan kurallar ile genç kadınları ahlaken hizaya getirme çabaları, gençlerin hayatlarına dair özgür tercihler yapma iradelerini törpüleme amacı taşırken, ailelere de bu alandaki müdahalelerle gerekli mesajlar gönderilmiş oluyor. Aileler, ‘ahlaken makbul çocuklar’ yetiştirmeleri ve bu konuda gereken baskıları uygulamaları için telkin edilmiş oluyor.

Sonuç

Bu yazıda, Başbakan Erdoğan'ın 'kızlı-erkekli ev' demeci üzerine başlayan tartışmalarda, kızlı-erkekli ev meselesinin eril bir müdahale biçimi olduğunu dile getiren feminist analizleri merkeze alarak, Başbakan'ın bu çıkışının toplumsal bir kategori olarak gençleri ve özelde genç kadınları hedef alma hâli üzerine daha çok düşünmemiz gerektiğini anlatmaya çalıştım. Kızlı-erkekli ev meselesinin AKP hükümetiyle sınırlı olmadığına, gençleri ahlaken disipline etme çabalarının devletin 'makbul gençlik' inşa(lar)sında tarihsel olarak önemli bir yer edindiğine ve bu alandaki müdahalelerin her seferinde genç kadınların bedenleri ve cinsellikleri üzerinden yapıldığına değindim.

Hükümetin kızlı-erkekli ev meselesini niye gündeme getirdiğine dair eleştirel tartışmalar çok anlamlı olsa da, tüm bu tartışmalar devam ederken bu alandaki devlet müdahalesinin ivedilikle ortaya çıkan biçimlerini ve gençler üzerindeki etkilerini hatırlamak ve tartışmak da elzem. Başbakan'ın açıklamasının ardından apartmanın girişine tehditkâr "uyarı" mektupları yazan yöneticiler, Beyoğlu'nda, Tophane'de ve Anadolu'nun bazı şehirlerinde mahalle sakinlerinin sözde ihbarlarını değerlendirerek öğrenci evlerine yapılan polis baskınları²⁶ ve de birkaç hafta önce kız arkadaşının evindeyken kapıya polisin gelmesiyle paniğe kapılıp balkondan atlayan gencecik bir adamın ölümü²⁷ haberdar olabildiğimiz bazı trajik olaylar. Medyaya yakın zamanda yansıyan bir başka habere göre de, Eski İçişleri Bakanı Muammer Güler'in görevden ayrılmasının hemen öncesinde hazırlanan 'günlük kiralanın yerler' adı altındaki bir genelge ile bu tip yerlerde kalanlara adres bildirme zorunluluğu gelirken, genelgede apart daire, rezidans, yurt ve pansiyon niteliğindeki yerlere yapılacak denetimlere ağırlık verileceği vurgulandı. Bu genelge ile öğrencilerin birlikte kaldıkları ev, pansiyon ve apartlar kolayca fişlenebilecek²⁸. Bir de haberlere konu olmasa da sessizce kabullendiğimiz ya da bizzat tecrübe ettiğimiz etkileri var Erdoğan'ın sözlerinin. Devletin karma evlere karşı -ya da ahlaken uygun bulmayacağı daha pek çok genç yaşam biçimine karşı- olası müdahaleleri yüzünden gençlerin üzerine çöken korku, paranoya ve umutsuzluk hâli.

Gençlik ve de genç kadınlık, Türkiye'de her daim devletin gri duvarlarına takılarak deneyimleniyor yazık ki. Geriye kalan bir hüznün ve bir yarım kalmışlık hâli. Buna rağmen, patriarkal devletin yıkılmaz görünen duvarları bile gençliğin dinamizmi ve direnişi karşısında fazlasıyla savunmasız. Feminist mücadele de biz genç kadınlara her daim dirençli ve başına buyruk olmayı vaad etmiyor mu zaten!

¹ “Başbakan Erdoğan: Kız ve erkek öğrenci aynı evde olmaz, denetleyeceğiz”, Radikal, 4 Kasım 2013, (erişim 23.01.2014)

http://www.radikal.com.tr/politika/kiz_ve_erkek_ogrenci_ayni_evde_olmaz-1158890ç

² Alev Özkazanç, “Gezi’den Sonra Gelen: “Kızlı-Erkekli” Şeyler Üzerine Düşünceler”, *Birikim Güncel*, 21 Kasım 2013(erişim 23.01.2014) <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=1050>.

³ Kızlı-erkekli ev meselesinin AKP hükümetiyle sınırlı bir müdahale biçimi olmayıp genç kadın bedenini ve cinselliğini denetlemeye dair bir devlet refleksi olduğu saptamasını ve bu saptamayla ilgili yakın tarihten örnekleri, Evren Balta’nın 10 Kasım 2013 tarihinde kızlı-erkekli ev meselesi üzerine sosyal medyada dile getirdiği bir görüşünden esinlenerek geliştirdim. Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi akademisyenlerinden Evren Balta, sosyal medyadaki mesajında, kızlı-erkekli ev meselesi AKP’ye mi özgü sorusunu gündeme getirerek, devlet yurtlarında bekâret kontrolüne gönderilen genç kadınların intiharlarına, Milli Eğitim Bakanlığı’na iffet denetimi yetkisi veren Disiplin ve Ödül Yönetmeliği’ne ve dönemin Kadından Sorumlu Bakanı Işıl Saygın’ın bekâret kontrolünden yana tavır alan demecine referans veriyordu.

⁴ “Makbul genç” kavramını , devletin tarihsel olarak farklı ‘makbul gençlik kurguları’ inşa ettiğini ve bu kurguların genellikle makbul ve tehdit/tehlikeli gençlik ayrımı üzerinden inşa edildiğini, Hakan Yücel ve Demet Lüküslü, “2000’li Yılları Gençlik Üzerinden okumak”, Demet Lüküslü ve Hakan Yücel, der., *Gençlik Halleri: 2000’li Yıllar Türkiye’sinde Genç Olmak*, (Ankara: Efil Yayınevi, 2013), 9-24 makalesine referansla dile getiriyorum. Moderniteyle birlikte, ulus-devletlerin makbul ve tehlikeli genç inşalarına ve bu olgunun Türkiye’deki tezahürlerinden biri olan “gençlik mitine” dair ayrıntılı bir analiz için ise ayrıca bakınız: Demet Lüküslü, *Türkiye’de Gençlik Miti: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009).

⁵ “Evlerde kızlı-erkekli kalmaya izin yok”, Milliyet, 5 Kasım 2013, (erişim 27.01.2014)

<http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-dan-tartisilan-aciklamaya/siyaset/detay/1787437/default.htm>.

⁶ “Biz de kızlı erkekli evleri desteklemiyoruz”, Yeni Şafak, 9 Kasım 2013, (erişim 01.02.2014)

<http://yenisafak.com.tr/politika-haber/biz-de-kizli-erkekli-evleri-desteklemiyoruz-09.11.2013-580342>.

⁷ “Bahçeli’den ‘kızlı-erkekli’ çıkışı”, Posta, 12 Kasım 2013, (erişim 29.01.2014)

<http://www.posta.com.tr/siyaset/HaberDetay/Bahceli-den--kizli-erkekli--cikisi.htm?ArticleID=204190>.

⁸ Ekin Karaca, “58. Maddeye Sığınp ‘Kızlı Erkekli’ Yaşama Karışamazsınız”, *bianet*, 6 Kasım 2013, (erişim 02.02.2014)

<http://bianet.org/1/137/151104-58-maddeye-siginip-kizli-erkekli-yasama-karisamazsiniz>.

⁹ “BDP’den ‘kızlı erkekli öğrenci evi’ yorumu” Milliyet, 6 Kasım 2013, (erişim 01.02. 2014)

<http://siyaset.milliyet.com.tr/bdp-den-kizli-erkekli-ogrenci/siyaset/detay/1788126/default.htm>.

¹⁰ “HDP: AKP Ahlak Zabıtalığı Yapıyor”, *bianet*, 7 Kasım 2013, (erişim 02.02.2014), <http://bianet.org/1/137/151112-hdp-akp-ahlak-zabitaligi-yapiyor>.

¹¹ “Başbakan: “O kadın, kız mıdır kadın mıdır?”, *CnnTurk*, 4 Haziran 2011, (erişim 27.02.2014)

<http://www.cnnturk.com/2011/yazarlar/06/04/basbakan.o.kadin.kiz.midir.kadin.midir/618955.0>.

¹² Doğan Akın, “25 maddede Arınc’ın Erdoğan’a resti ne anlama geliyor, neler olabilir?”, *t24*, 8 Kasım 2013, (erişim 01.02.2014),

<http://t24.com.tr/yazi/25-maddede-arincin-erdogana-resti-ne-anlama-geliyor-neler-olabilir/7789>.

¹³ “Bu sözler sosyal medyayı salladı”, *Hürriyet Planet*, 29 Ocak 2013, (erişim 26.02.2014),

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/22471573.asp>.

¹⁴ “Suat Kılıç: Yataklı vagonlardan rahatsızım”, *Radikal*, 28 Şubat 2013, (erişim 20.03.2013)

http://www.radikal.com.tr/politika/suat_kilic_yatakli_vagonlardan_rahatsizim-1123267.

¹⁵“Mesele kızlı erkekli öğrenci evi değil...” , Radikal, 12 Kasım 2013, (erişim 02.02.2014)

http://www.radikal.com.tr/turkiye/mesele_kizli_erkekli_ogrenci_evi_degil-1160406.

¹⁶ “Kızlı-erkekli yurt bitti!”, Radikal, 12 Ağustos 2013, (erişim 25.01.2014),

http://www.radikal.com.tr/turkiye/kizli_erkekli_yurt_bitti-1145818.

¹⁷ “Osman Durmuş’tan sağlık liselerine bekâret kontrolü”, Hürriyet, 15 Temmuz 2001, (erişim 01.02.2014), <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/07/15/3546.asp>. Sağlık Meslek Liseleri Ödül ve Disiplin Yönetmeliği için, bakınız: http://www.istanbul saglik.gov.tr/w/mev/mev_yon/od_dis_yon.pdf.

¹⁸ Sağlık meslek liselerinde okuyan öğrencilerin cinsiyetlere göre dağılımı için bakınız: Milli Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2012-2013, Ankara Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_organ_egitim_2012_2013.pdf.

¹⁹ Gözaltına alınan kadınların ve kadın hükümlülerin de yakın zamana kadar bekâret kontrollerine sıkça maruz kaldığını da belirtmek gerek. Ayrıntılı bir rapor için bakınız: Uluslararası Af Örgütü Türkiye, “Kadınlara yönelik gözaltında cinsel şiddete son!”, Şubat 2003, (erişim 01.02.2014), <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR44/006/2003/ar/do2b49ca-d731-11dd-b0cc-1f0860013475/eur440062003tr.pdf>.

²⁰ Aktaran Ayşe Parla, “The ‘honor’ of the state: Virginity examinations in Turkey”, *Feminist Studies*, (Spring 2001), 27/1: 65.

²¹ “Bekâret kontrolüne son”, Hürriyet, 17 Ekim 1997, (erişim 01.02. 2014),

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1997/10/17/327428.asp>.

²² Aktaran Ayşe Parla, *a.g.e*: 67.

²³ “Ayıba eğitimde son,” Hürriyet, 20 Ocak 1999, (erişim 01.02 2014),

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-58986>.

²⁴ “Tarihte bugün”, Bianet, 9 Kasım 2001, (erişim 16.02.2014), <http://bianet.org/bianet/siyaset/5992-tarihte-bugun>.

²⁵ “Hangi AKP’li Bakan ‘Flört Fahişeliktir’ Dedi?”, Odatv, 27 Mayıs 2008, (erişim 16.02.2014),

<http://www.odatv.com/n.php?n=hangi-akpli-bakan-flort-fahiseliktir-dedi-2705081200>.

²⁶ “Tophane’de kız öğrencinin evine 30 polisle baskın”, T24, 8 Kasım 2013, (erişim 01.02.2014),

<http://t24.com.tr/haber/tophanede-kiz-ogrencinin-evine-30-polisle-baskin/243580>.

²⁷ “Kızlı erkekli ev ihbarı üniversiteli gencin ölümüne neden oldu”, Cumhuriyet, 26 Aralık 2013, (erişim 01.02.2014)

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/22883/Kizli_erkekli_ev_ihbari_universiteli_gencin_olumune_neden_oldu.html.

²⁸ “İçişleri Bakanlığı öğrenci evlerine fişleme talimatı vermiş”, Radikal, 8 Şubat 2014, (erişim 28.02.2014),

http://www.radikal.com.tr/turkiye/icisleri_bakanligi_ogrenciler_icin_fisleme_talimati_vermis-1174699.